

ACADEMICIANUL MIHAI CIUCĂ — SAVANT DE RENUME MONDIAL

FILARET APROTOSOAIE

În anul 1983 se vor împlini 100 de ani de la nașterea Acad. Prof. Dr. Mihai Ciucă, eminent om de știință, savant de reputație mondială.

Din documentele colectate de la nepoți și unii colaboratori, de la Institutul Dr. „I. Cantacuzino“, Facultatea de medicină din București și de la alte persoane în vederea înființării unei case memoriale la Săveni, rezultă că Mihai Ciucă a desfășurat o vastă activitate științifică, didactică și practică, atât în țară, cât și peste hotare.

O să-mi permit, mai întâi, să redau doar câteva date din fișa biografică a Academicianului, cerută de redacția Dicționarului Enciclopedic — Editura Politică București, semnată de titular la data de 15 aprilie 1968, precum și din scrisoarea trimisă redacției Dicționarului american al oamenilor de știință din S.U.A. la data de 20 septembrie 1968.

Născut în Săveni, județul Dorohoi la 18 august 1883 urmează Școala rurală din localitate, al cărei director era tatăl său, Platon Ciucă și învățătoare mama sa, Eleonora.

Studiile liceale le face la liceul „Laurian“ din Botoșani și liceul „C. Negruzzi“ din Iași, după care urmează Institutul medico-militar din București.

Îndeplinește funcțiile de profesor universitar — catedra de microbiologie din Iași și București, director adjunct al Institutului „Dr. I. Cantacuzino“, membru de secție al Organizației de Igienă al Societății Națiunilor (1929—1934), secretar general al Comisiei de malarie al Ligii Națiunilor pînă în 1939, expert al O.M.S. pentru malarie, membru de onoare al diferitelor societăți științifice și academii.

Elev al prof. I. Cantacuzino, lucrează încă din timpul studenției benevol, la Laboratorul de medicină experimentală al profesorului. Ca mulți alți tineri din acea vreme, a rămas apoi atașat de puternica și impresionanta personalitate a maestrului său. La Institut a avut posibilitatea să lucreze sub îndrumarea directă a acestuia în problema localizării pulmonare a infecției streptococice experimentale atunci cînd agentul patogen este introdus pe cale intestinală în organism.

Problema trebuie lămurită pentru că laboratorul primise misiunea de a prepara serul antistreptococic — primul produs din lungul șir de seruri și vaccinuri preparate de Institutul Cantacuzino.

Stagiul de aici a fost hotărîtor pentru orientarea sa profesională.

Încă de atunci, tînărul ia hotrărea de a se consacra microbiologiei, patologiei experimentale, malariei, bacteriofagilor și sistemului fagobacterian. În acest scop va efectua mai tîrziu stagii de specializare la Institutul „Pasteur“ din Paris, Institutul „Pasteur“ din Bruxelles și călătorii de studii în S.U.A. Prin anii 1910—1914, problema vaccinărilor anti-tifoide și antiholerice formau obiectul principal al preocupărilor laboratorului din țară și a celor din străinătate. În acești ani, profesorul Cantacuzino a realizat ceea ce a fost consemnat pretutindeni ca „marea experiență românească“, un sistem de vaccinare antiholerică.

Contribuția lui M. Ciucă la prepararea acestui vaccin, cît și la eradicarea bolii a fost foarte importantă. Făcînd parte dintr-un colectiv, împreună cu Ion Ionescu-Mihăiești, dr. Vasiliu și laborantul Dumitru Gheață, în mai puțin de 6 luni, la Giurgiu a reușit stîrpirea focarelor de holeră. Era a șasea epidemie holerică care se abătea asupra Europei, aducînd vibroni holerici cu vapoarele pe Dunăre și prin porturile Mării Negre din Asia și mai ales din Delta Gangelui.

A doua intervenție la care viitorul savant a participat, are loc în timpul războiului din 1913, cînd trupele române au fost infectate cu vibroni holerici. Atunci au trebuit să fie preparate în Institutul din București cantități mari de vaccin. S-au turnat sute de kilograme de vaccin în sticle de diferite forme și proveniențe, (căci se epuizaseră recipiente pentru păstrarea vaccinului preparat). „Le grand experience roumaine“ cum îi spuneau francezii s-a desfășurat cu succes, a reușit. Dar pe Ion Cantacuzino și ceilalți colaboratori ai săi îi aștepta din nou o grea încercare: lupta împotriva marilor epidemii ce însoțeau primul război mondial. Încă din septembrie 1916, pe cînd situația militară nu era atît de grea, le sosește vestea amenințătoare că izbucnise holera la Galați. De îndată profesorul Cantacuzino îl convoacă la el pe Mihai Ciucă pentru a merge la fața locului în vederea luării măsurilor corespunzătoare pentru a opri boala care amenința să pătrundă în adîncimea țării. Lui Mihai Ciucă i s-a încredințat conducerea Laboratorului Corpului I de armată. — „Eram gata în orice clipă pentru cel mai înalt sacrificiu“ — zise Mihai privind norii amenințători ce se adunau pe cerul prezentului. Din nou trăiam și respiram cu moartea alături, sfidînd-o¹.

În ciuda măsurilor drastice și a vaccinărilor, holera cîștiga noi teritorii. Situația era destul de complicată, deoarece apăruse și tifosul exantematic. Dar discipolii profesorului Cantacuzino, prin măsurile luate, au reușit să bareze drumul holerei și să evite producerea unei tragedii naționale.

În afară de sarcinile pe care le-a avut în țară el ia parte în timpul războiului balcanic și la combaterea holerei în Bulgaria, misiune a Crucii Roșii Române, iar în 1915 la combaterea tifosului exantematic în Serbia, misiune a Direcției sanitare.

¹ Iftimovici R., Frații Ciucă, Iași, „Junimea“, 1975, p. 83.

Dar numele lui Mihai Ciucă rămîne strîns legat de lupta împotriva unui alt flagel al omenirii — malarie, care a făcut la un moment dat mari ravagii.

Mai mult de jumătate din populația globului se afla în zone malarice. Încă din anul 1903 România inițiază un program științific de investigații antipaludice, Mihai Ciucă este delegat în 1924, ca reprezentat al țării noastre în Comisia internațională antimalarică contribuția școlii medicale românești vine hotărîtor în sprijinul rezolvării problemei malarice.

Dacă datorită lipsei de continuitate în campaniile antimalarice și dezorganizării din timpul primului și a celui de al doilea război mondial, valuri epidemice loveau din cînd în cînd țara noastră, făcînd numeroase victime începînd din anul 1948 se trece hotărît la eradicarea malariei, atît la noi, cît și pe plan mondial. În primele rînduri ale acestei lupte, dr. Ciucă își aduce o contribuție concretă și hotărîtoare, el fiind numit de guvernul român să conducă această acțiune, ca urmare a măsurilor întreprinse acest flagel al malariei a fost lichidat în România.

În calitate de membru corespondent al Comisiei Internaționale de malarie și membru de secție al Organizației de Igienă a Societății Națiunilor a avut misiuni antiepidemice și de investigație în domeniul malariei în toate țările paludice din Europa (1924—1925), inclusiv U.R.S.S., în Orientul Mijlociu și Extremul Orient: India, China, Indiile Neerlandeze, Indochina, Malaya etc). Ca expert al O.M.S., secretar general al comisiei de malarie a Societății Națiunilor a organizat cursurile de malarie pentru extremul Orient la Singapore, în 1934, chiar și în Italia.

Pe baza observațiilor și studiilor întreprinse atunci avea să-și întemeieze noile metode de tratament și profilaxie. Cercetările în domeniul malariei au adus contribuții deosebite la studiul infecției paludice în complexul factorilor epidemiologici locali-malario-terapiei și chimo terapiei de o deosebită importanță în determinarea și orientarea luptei antipaludice pe plan mondial și național.

Printre cele peste 300 lucrări de specialitate se numără și „D'eradication du paludism en Roumanie“, lucrare de mare valoare științifică.

O amintire foarte scumpă pentru doctorul Ciucă rămîne perioada de colaborare cu reputatul epidemiolog belgian Jules Bordet. De această perioadă se leagă și cea mai importantă descoperire a sa: „lizogenia“.

Fenomen legat de acțiunea bacteriofagilor (mîncători de bacterii), lizogenia a preocupat încă din 1915 cercetători de pretutindeni. Foarte plastic descris Nicolae Cajal și Radu Iftimovici în volumul: „Oameni contra virusuri“, contribuția lui Mihai Ciucă și a savantului belgian amintit la dezlegarea tainei acestui fenomen. Spicuim: „Într-o zi ploioasă de martie 1920, celebrul Felix d'Herelle conducea la gară pe unul din marii săi prieteni, cercetătorul român, Mihai Ciucă. Acesta făcuse, așa după cum am mai arătat, la recomandarea prof. I. Cantacuzino, un stagiul la Institutul „Pasteur“ din Paris și acum pleca să-și completeze

orizontul științific la Bruxelles, unde îl aștepta nu mai puțin celebrul Jules Bordet, directorul Institutului „Pasteur“ din Belgia. Stringându-i mâna cu afecțiune, acesta n-a uitat să-i spună la plecarea trenului :“

— Am toată încrederea în dumneata. Lucrează corect și repede. Vom dovedi fără drept de tăgadă că bacteriofagul nu este o enzimă, cum susține armata de endogeniști, ci un veritabil parazit al bacteriilor. Cum știi, și eu plec săptămîna viitoare la Saigon, unde voi lucra tot în acest scop. Fie ca alianța noastră să dea roade“.

Mihai Ciucă i-a strîns mâna, convins fiind în acel moment că eforturile lor cordonate vor dovedi natura parazitara a bacteriofagului. Natural, Ciucă pleca la Paris ducînd în geamantan cîteva tipuri de culturi microbiene ce conțineau bacteriofagul „Delta“, descoperit de d'Herelle.

În realitate, așa cum a spus-o doctorul Francez Pierre Nicolle — șeful de mai tîrziu al Laboratorului de bacteriofagi a Institutului „Pasteur“ din Paris. Mihai Ciucă pleca la Bruxelles ducînd o comoraă în geamantan. Jules Bordet l-a primit imedit pe dr. Ciucă printre prietenii și colaboratorii săi. Acești doi oameni de știință prin programul stabilit aveau ca scop să lămurească o dată pentru totdeauna întrebarea cheie : „Este bacteriofagul un parazit al bacteriei venit din exteriorul ei sau distrugător născut în însăși corpul bacteriei ?“.

Nu peste mult timp în toamna aceluiași an (1920) d'Herelle primea la Saibon un extras dintr-o revistă belgiană. Citindu-l ilustrul canadian fu cuprins de o mare amărăciune, dr. Mihai Ciucă, prietenul și partizanul său îl trădase. Alături de Bordet, românul trecuse în tabăra endogeniștilor, afirmînd că bacteriofagul nu e un parazit al bacteriei, ci o viciere nutritivă ereditară. Atunci, în 1920, nici Bordet, nici Ciucă nu-și dădeau seama ce descoperire extraordinară făcuseră Nu era atît de legată de ideea armei în războiul împotriva bacteriilor „înteles pe care D'Herelle îl dădea bacteriofagilor“, dar era o minunată cheie în înțelegerea unor probleme biologice de mare interes. Trebuie mai întii precizat că Bordet și Ciucă s-au înșelat asupra naturii bacteriofagului. Studiile ulterioare au dat dreptate lui d'Herelle. Fiind un virus al bacteriei, bacteriofagul este în fond un parazit obligatoriu al celelei bacteriene. Poate Mihai Ciucă ar fi păstrat toată viața sentimentul amar în lupta de opinii, dacă nu ar fi descoperit lizogenia, adică posibilitatea ca un virus să rămînă adormit în interiorul unei bacterii gazdă de-a lungul mai multor generații, posibilitatea ca acest virus să fie predat ca o zestre din generație în generație.

Ce orizonturi deschide lizogenia?. Iată ce spune Pierre Nicolle : „Descoperirea din 1920 a lui Mihai Ciucă și Jules Bordet este incontestabil una din cele mai importante ale biologiei contemporane. Pornind de la ea, completînd-o cu altele am reușit să explicăm astăzi una din cele mai enigmatice legi ale naturii : variabilitatea microorganismelor“.

Judicioasele sale ipoteze confirmate de practică, sobrietatea sa nedezmințită, forța sa de muncă puțin comună, conștiinciozitatea extremă, perseverența sa cu totul deosebită și competența sa profesională, i-au adus consacrarea atît pe plan intern, cît și internațional. Organizația

Mondială a Sănătății i-a decernat Medalia și Premiul Fundației Darling pentru lucrări excepționale privind patologia, epidemiologia, terapeuțica și profilaxia paludismului și pentru lupta dusă împotriva acestei maldii timp de peste patru decenii.

Statul român i-a acordat cele mai înalte titluri științifice, premii, ordine și medalii, la care s-au adăugat și multe altele conferite de diferite țări ale lumii, cu tradiții științifice ca : S.U.A., Franța, U.R.S.S., China etc.

Pe lângă un reputat cercetător, Acad. dr. Mihai Ciucă a fost și un cadru didactic cunoscut nu numai în țară, dar și peste hotare, unde a fost solicitat să țină diferite cursuri de specialitate. În ansamblul ei, opera sa științifică constituie o punte de legătură între orientarea microbiologiei medicale din primele decenii ale acestui secol și microbiologia actuală. Orice cercetător, fie român sau străin nu poate să nu țină seama în activitatea lor de principalele lucrări ale savantului :

„Dacă n-aș munci, aș pieri. Munca a fost întotdeauna mediul meu de cultură“. Ca să mă exprim în termeni de specialitate pentru microbiologie — mărturisea în cadrul unui interviu, omul de știință Mihai Ciucă.

Cele câteva cuvinte spuse atunci au constituit deviza care i-au călăuzit viața.

Edificatoare în acest sens este descrierea unei vizite făcute de către Dinu Moroianu și I. M. Ștefan la Institutul „I. Cantacuzino“, cu câțiva ani înainte de moartea doctorului Ciucă : „Cînd ne-a invitat dimineața la ora 7,30 la Institut, spun autorii, am crezut mai întii că nu am înțeles bine ora. Știam că Acad. Mihai Ciucă a trecut în al nouălea deceniu de viață. Pentru vârsta aceasta ora mi se părea prea matinală. Nu știam atunci ceea ce știa orice salariat al Institutului Cantacuzino și anume că profesorul vine cu exactitate în fiecare dimineață la această oră pentru a-și începe lucrul în laborator, că-și efectuează programul de cercetări cu o promptitudine admirată de toți colegii săi. Înalt, uscățiv, ține de formă un baston atîrnat de braț, sprijinindu-se doar foarte rar în el. Privirea i-a rămas vioaie, iar profesorul pare în general jenat de faptul că medicii i-au interzis eforturi.

O altă calitate pe care o avea Mihai Ciucă este aceea că era cît se poate de modest. Pe data de 10 februarie 1967, cînd s-a prezentat la locuința sa Radu Iftimovici, propunîndu-i să scrie o carte despre el a rămas uluit. Era o uimire sinceră, ceva care-i răturna întreaga-i optică despre sine și despre lume.

„Dragă, mi-a zis, cred că te înșeli. Pe cine crezi că poate interesa o asemenea scriere. Crezi că vei găsi vreun editor sau măcar cîteva zeci de cititori care să-ți aprecieze efortul? Ce vezi deosebit în viața mea? Ce-am fost eu sau fratele meu, Alexandru? Niște cercetători științifici, care au lucrat cum lucrează mii și mii de alți căutători ai adevărului. Noi n-am fost decît niște continuatori ai operei lui I. Cantacuzino. Atît. Ți-aș putea furniza doar cîteva amintiri despre el. Asta desigur i-ar putea interesa pe cititori, deoarece Cantacuzino a fost într-adevăr un mare om. Dar eu, nu, hotrît n-are rost să exagerăm.“

Discuția n-a durat nici 10 minute. Cîteva zile mai tîrziu Mihai Ciucă îi telefonează lui Radu Iftimovici, spunîndu-i : „Dragă, nu știi ce păcat ți-ai făcut cu mine. Mi-ai stîrnit amintirile, iar un om trecut de 83 de ani nu le poate rezista. Sint ca lupii, te sfișie, vino, te rog, mîine la ora 6, în laboratorul meu. O să stăm de vorbă. L-am convocat și pe Alexandru. Ce-oi uita eu, și-o aduce el aminte“.

— La 6, după amiază ?, întrebă invitatul.

— Nu, dragă, la 6 dimineața, mi-a răspuns, cu cel mai firesc aer din lume.

Și astfel a reușit ca Radu Iftimovici să scrie o foarte interesantă monografie : „Frații Ciucă“.

Socotim un act de pietate, acum cînd se apropie împlinirea unui secol de la nașterea marelui savant, prezentarea vieții unui mare cetățean al acestor meleaguri, viață de neobosită muncă și totală dăruire în slujba științei.

Eroismul cotidian al omului de știință sădește în sufletul cetățeanului obișnuit, educat în spiritul umanismului socialist mult respect și admirație.